

การเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับกฎหมาย: การบูรณาการเรียนการสอน
แบบปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์
สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

Enhancing Critical Thinking Skills in Law: Integrating Phenomenon-Based
Learning with Creative Reflection for Upper Secondary Students

สรายุธ รัศมี¹ อังคณา ตุงคสมิต²
Sarayoot Ratsamee¹, Angkana Tungkasamit²

(วันรับบทความ 1 มีนาคม 2568, วันแก้ไขบทความ 1 พฤษภาคม 2568, วันตอบรับบทความ 14 พฤษภาคม 2568)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ 2) พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน โดยเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบทดสอบวัดทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 4) แบบประเมินผลการจัดการเรียนรู้ และ 5) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ร้อยละ (%) และการทดสอบค่าที (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีคะแนนทักษะการคิดเชิงวิพากษ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\bar{X} = 16.35$, S.D. = 1.58) 2) นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\bar{X} = 16.61$, S.D. = 1.77) แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ช่วยกระตุ้นกระบวนการคิดของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนได้จริง

คำสำคัญ: ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ปรากฏการณ์เป็นฐาน
การสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์

¹ นักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาสังคมศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Sarayoot.r@kkumail.com
Undergraduate student in Social Studies, Faculty of Education, Khon Kaen University

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาสังคมศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, tangka@kku.ac.th
Associate Professor Dr. in Social Studies, Faculty of Education, Khon Kaen University

Abstract

This research aimed to 1) enhance critical thinking skills of upper secondary school students by using phenomenon-based learning combined with creative reflection, and 2) develop academic achievement of upper secondary school students by using phenomenon-based learning combined with creative reflection. The sample consisted of 40 Grade 10 students, selected by cluster sampling. The instruments used were 1) learning management plans, 2) a critical thinking skills test, 3) an academic achievement test, 4) a learning management evaluation form, and 5) in-depth interviews. The statistics used in data analysis were mean (\bar{X}), standard deviation (S.D.), percentage (%), and *t*-test. The results of the research found that 1) students' post-test critical thinking scores were significantly higher than their pre-test scores at the .05 level ($\bar{X} = 16.35$, S.D. = 1.58). 2) students' post-test academic achievement scores were significantly higher than their pre-test scores at the .05 level ($\bar{X} = 16.61$, S.D. = 1.77). This shows that the integration of phenomenon-based learning management with creative reflection effectively stimulates students' thinking processes and can connect students' learning experiences in real life.

Keywords: Critical thinking skills, Academic achievement, Phenomenon-based learning, Creative reflection

บทนำ

ในยุคปัจจุบันโลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจ หรือการเมือง การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน และส่งผลให้ความตระหนักรู้เกี่ยวกับกฎหมายกลายเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น การพัฒนาของปัญญาประดิษฐ์ (AI) และเทคโนโลยีดิจิทัลได้เปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน การสื่อสาร และการเข้าถึงข้อมูลของบุคคล ซึ่งทำให้ประชาชนจำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อปกป้องสิทธิของตนเอง (ณัฐพงศ์ แยมเจริญ และกรกช แสนจิตร, 2566) นอกจากนี้ ประเด็นด้านความเหลื่อมล้ำ และสิทธิมนุษยชนยังคงเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจในสังคม การตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิและกฎหมายที่เกี่ยวข้องสามารถช่วยให้ประชาชนสามารถเรียกร้องความเป็นธรรมและปกป้องสิทธิของตนเองได้อย่างเท่าเทียม (กันตินันท์ นามตะ และศาสตราจารย์ ละคร, 2565) กล่าวได้ว่า การมีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายไม่เพียงแต่ช่วยให้บุคคลสามารถปกป้องสิทธิของตนเองได้เท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้สังคมมีความเป็นธรรมและช่วยลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจหรือการละเมิดกฎหมาย ทั้งนี้ การส่งเสริมการศึกษาและการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและสามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากกฎหมายมีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคมและรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย (วจนา วรลยางกูร, 2566) ซึ่งการเรียนรู้กฎหมายเบื้องต้นถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากช่วยให้นักเรียนเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ตลอดจนสามารถใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีเหตุผล อย่างไรก็ตาม แนวทางการเรียนการสอนกฎหมายในปัจจุบันยังคงมุ่งเน้นไปที่การท่องจำข้อกฎหมายมากกว่าการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการวิเคราะห์กรณีศึกษา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการนำกฎหมายไปใช้ในชีวิตจริง (Ennis, 2011; Facione, 2020) นอกจากนี้ นักเรียนส่วนใหญ่ยังขาดโอกาสในการฝึกสะท้อนคิดเกี่ยวกับบทบาทของกฎหมาย รวมถึงการนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทที่หลากหลาย ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สามารถเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเชื่อมโยงความรู้ด้านกฎหมายเข้ากับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสถานการณ์จริง

ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ ประเมิน และสังเคราะห์ข้อมูลได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นรากฐานของการตัดสินใจและการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม การพัฒนาทักษะนี้ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจึงมีความจำเป็น เนื่องจากช่วยเตรียมความพร้อมให้นักเรียนเผชิญกับความซับซ้อนของข้อมูลและสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการปรับตัวในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนช่วยให้นักเรียนมีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ณัฐพงศ์ ลำภูทอง, 2565) หากต้องการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ซึ่งรวมถึงการคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา และการคิดสร้างสรรค์ หนึ่งในแนวทางการสอนที่ได้รับความนิยมคือ การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning) ซึ่งเป็นแนวทางที่นำปรากฏการณ์จริงจากโลกมาเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา โดยเน้นการเรียนรู้แบบสหวิทยาการที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้สำรวจและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่ข้ามขอบเขตของรายวิชา เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้จากหลายสาขา (Mattila and Silander, 2015) โดย Silander (2015, อ้างอิงใน วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์ และลำไย สีหามาตย์, 2564) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ของการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ได้แก่ 1) ความเป็นองค์รวม (Holistic) 2) สภาพจริง (Authenticity) 3) บริบท

(Contextual) 4) การเรียนรู้แบบสืบเสาะโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Inquiry Learning) และ 5) กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) นอกจากนี้ หากประยุกต์ใช้เทคนิคการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Reflection) ซึ่งเป็นกระบวนการที่นักเรียนพิจารณาและประเมินประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเองโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล จะช่วยพัฒนาความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้นและสามารถนำไปปรับใช้ในการเรียนรู้ในอนาคต กระบวนการนี้ยังช่วยเสริมสร้างความคิดริเริ่มและความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อรอนตร ธรรมจักร, 2565) กล่าวได้ว่าเมื่อบูรณาการการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ในการเรียนการสอนด้านกฎหมาย นักเรียนจะได้รับประสบการณ์ที่สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีกับสถานการณ์จริง เช่น การนำคดีความหรือเหตุการณ์ทางกฎหมายที่เกิดขึ้นจริงมาเป็นกรณีศึกษาในการเรียนรู้ นักเรียนจะได้ฝึกวิเคราะห์ปัญหาสืบค้นข้อมูล และอภิปรายเพื่อหาแนวทางแก้ไข นักเรียนไม่เพียงเรียนรู้ “บทบัญญัติของกฎหมาย” แต่ยังเข้าใจว่าเหตุใดกฎหมายฉบับนั้นจึงมีความจำเป็น และเชื่อมโยงกับบริบทของชีวิตอย่างไร กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดความเข้าใจในหลักกฎหมายเชิงลึก แต่ยังส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ การสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ ยังช่วยให้นักเรียนสามารถประเมินการเรียนรู้ของตนเองและพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ จึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนเผชิญกับความท้าทายของโลกปัจจุบัน โดยเน้นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคม

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้มุ่งพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ด้านกฎหมายของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งมีความโดดเด่นในด้านการพัฒนาผู้เรียนให้เป็น “นักคิด นักวิเคราะห์ และนักปฏิบัติ” ที่สามารถเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริงได้อย่างมีความหมาย ได้แก่ 1) เชื่อมโยงองค์ความรู้กับชีวิตจริง ช่วยให้นักเรียนเข้าใจบริบทของกฎหมาย ปัญหาสังคม หรือประเด็นโลกาภิวัตน์ได้อย่างลึกซึ้ง 2) พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และคิดเชิงวิพากษ์ ช่วยให้สามารถตั้งคำถามใหม่ วิเคราะห์สาเหตุ และหาแนวทางแก้ไขปัญหาย่างสร้างสรรค์ 3) ส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืน การเรียนรู้ที่มีรากฐานจากประสบการณ์จริง ร่วมกับการไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง มีแนวโน้มที่จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกรอบความคิด และ 4) สร้างแรงจูงใจภายในและความเป็นเจ้าของการเรียนรู้ กำหนดคำถาม ค้นคว้าคำตอบ และถอดบทเรียนด้วยตนเอง (Jongyung, 2025) ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้กฎหมายมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมในปัจจุบันได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์
2. เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์

ทบทวนวรรณกรรม

การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (PhenoBL)

Mattila and Silander (2015) ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (PhenoBL) ว่าเป็นแนวทางการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการสำรวจและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในโลกจริงผ่าน

มุมมองแบบบูรณาการ โดยนักเรียนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดคำถามและค้นหาคำตอบด้วยตนเอง กระบวนการนี้เน้นการเชื่อมโยงความรู้จากหลากหลายศาสตร์เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริง ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การตั้งคำถามและการประยุกต์ใช้ความรู้ ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับโลกจริง ทำให้เกิดองค์ความรู้และความเข้าใจอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ Tissington (2019) ได้เสนอแนวทางการนำไปใช้ในชั้นเรียน ดังนี้ 1) เริ่มต้นจากปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง ผู้สอนนำเสนอปรากฏการณ์ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ของนักเรียนเพื่อกระตุ้นความสนใจและกระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถาม 2) การตั้งคำถามและการค้นคว้า นักเรียนออกแบบการค้นคว้าเพื่อตอบคำถามและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ ส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผลและการวิเคราะห์ 3) การบูรณาการหลายสาขาวิชา เน้นเชื่อมโยงความรู้จากหลายศาสตร์ เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ หรือคณิตศาสตร์ เพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์อย่างครอบคลุม 4) การเรียนรู้เชิงกิจกรรมและการทดลอง มุ่งเน้นการลงมือทำจริง เช่น การทดลอง การใช้เทคโนโลยีในการสำรวจ หรือการทำงานกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา และ 5) การสะท้อนผลการเรียนรู้ นักเรียนประเมินตนเองทั้งด้านการแก้ปัญหา การใช้ทักษะ และความเข้าใจในปรากฏการณ์ ในทำนองเดียวกัน นันทัญญภัค พรหมมา และอุบลวรรณ ส่งเสริม (2567) กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน คือ ความยืดหยุ่นในการจัดการเรียนรู้ ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทจริง โดยเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง เปิดโอกาสให้สร้างองค์ความรู้ของตนเองผ่านการเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ทางสังคมจากมุมมองที่หลากหลาย ซึ่งนำไปสู่การออกแบบการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ ส่งเสริมมุมมองแบบองค์รวมและช่วยให้นักเรียนเข้าถึงโลกแห่งความเป็นจริงได้อย่างลึกซึ้ง

การสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative reflection)

แม้ว่าการสะท้อนคิด (Reflection) จะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ แต่แนวทางการใช้การสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Reflection) ในการศึกษาถูกหมายยังคงเป็นประเด็นที่ต้องการการศึกษาเพิ่มเติม โดย Moon (2004) อธิบายว่า การสะท้อนคิดเป็นกระบวนการที่ช่วยให้นักเรียนพิจารณาประสบการณ์ ติความข้อมูล และสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านการคิดอย่างลึกซึ้ง ขณะที่ Mezirow (1991) ขยายแนวคิดนี้โดยระบุว่า การสะท้อนคิดไม่เพียงช่วยให้เข้าใจเนื้อหาทางวิชาการ แต่ยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรม ในบริบทของการศึกษาถูกหมาย การสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์สามารถนำมาใช้โดยให้นักเรียนพิจารณาประเด็นทางถูกหมายจากมุมมองที่หลากหลาย ทดลองเสนอแนวทางแก้ปัญหาทางถูกหมายที่แตกต่างจากวิธีการดั้งเดิม และเชื่อมโยงถูกหมายเข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง การผสมผสานการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์เข้ากับการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (PhenoBL) จะช่วยให้นักเรียนเห็นภาพรวมของปัญหาทางถูกหมาย และสามารถประยุกต์ใช้ถูกหมายได้อย่างยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ

ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical thinking skills) ในบริบทของการเรียนรู้ถูกหมาย

การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนสามารถตั้งคำถาม วิเคราะห์ และประเมินข้อมูลได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งจำเป็นต่อการเรียนรู้ถูกหมายที่ไม่ได้อาศัยเพียงแค่การจดจำข้อถูกหมาย แต่ต้องสามารถตีความและประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรมชาติ โดยที่ Facione (2020) ระบุว่า ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ประกอบด้วย การตีความ (Interpretation) การวิเคราะห์ (Analysis) การประเมิน (Evaluation) และการอนุมาน (Inference) ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการศึกษาถูกหมายผ่านการวิเคราะห์กรณีศึกษาและการอภิปรายปัญหาทางถูกหมายที่เกิดขึ้นจริง นอกจากนี้ Ennis (2011) เสนอว่าการคิดเชิงวิพากษ์เป็นกระบวนการทางปัญญาที่สามารถพัฒนาได้ผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการตั้งคำถาม การแสวงหาหลักฐาน และการประเมินข้อเท็จจริง ซึ่งช่วยให้นักเรียนสามารถใช้ถูกหมายเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจและแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

การศึกษากฎหมายเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคมประชาธิปไตย นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายควรได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้น เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่เริ่มมีบทบาทในสังคมและต้องตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ของตนเอง เนื้อหาตามกฎหมายตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ครอบคลุมทั้งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอาญา และกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจบทบาทของกฎหมายในชีวิตประจำวันและสามารถวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2560) เนื้อหากฎหมายเบื้องต้นที่กำหนดมีความเหมาะสมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง และพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Westheimer and Kahne, 2004) อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้กฎหมายไม่เพียงแต่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการเป็นพลเมืองที่มีวิจารณญาณและสามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างมีเหตุผล

นอกจากการเรียนรู้ในเชิงทฤษฎี นักเรียนยังควรได้รับโอกาสฝึกวิเคราะห์กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น สิทธิผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน หรือกฎหมายไซเบอร์ เพื่อให้สามารถนำกฎหมายไปประยุกต์ใช้ได้จริง การใช้วิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เช่น การอภิปรายเชิงวิพากษ์ การจำลองสถานการณ์ในศาล หรือการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (PhenoBL) สามารถช่วยให้นักเรียนเรียนพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และการใช้กฎหมายในสถานการณ์จริงได้ดียิ่งขึ้น การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการตั้งคำถาม การแสวงหาหลักฐาน และการประเมินข้อเท็จจริง จะช่วยให้นักเรียนสามารถตีความกฎหมายและนำไปใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ การเรียนรู้กฎหมายไม่เพียงแต่ช่วยให้เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเอง แต่ยังช่วยส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการรักษาความยุติธรรมในสังคม กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลและปกป้องสิทธิของตนเองและผู้อื่นในฐานะพลเมืองที่ตื่นตัวทางกฎหมาย การศึกษากฎหมายจึงเป็นรากฐานสำคัญของการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนสามารถปรับตัวและมีบทบาทในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระเบียบวิธีวิจัย

การเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับกฎหมาย: การบูรณาการเรียนการสอนแบบปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

แบบแผนการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Pre Experimental Design) ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองด้วยกลุ่มเดียว ทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (One Group Pretest-Posttest Design) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังนี้

ตารางที่ 1 แบบแผนการวิจัย

ทดสอบการเรียน	กระบวนการทดลอง	ทดสอบหลังเรียน
T ₁	X	T ₂
เมื่อ T ₁ คือ การทดสอบก่อนเรียน	X คือ การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์	T ₂ คือ การทดสอบหลังเรียน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ซึ่งมีทั้งหมด 17 ห้องเรียน รวมจำนวนทั้งสิ้น 650 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน จากห้องเรียนที่ได้รับการสุ่มเลือกจำนวน 1 ห้องเรียน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) ทำการจับฉลากเพื่อสุ่มเลือก แล้วนำจำนวนนักเรียนทั้งหมดในห้องเรียนที่สุ่มได้มาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

ตัวแปรที่ศึกษา

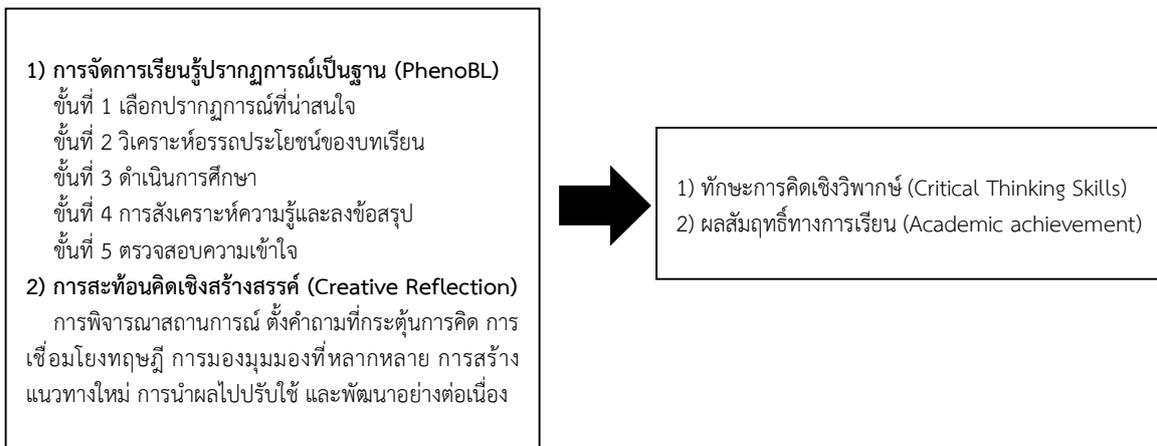
1. ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (PhenoBL) และการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Reflection)

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking Skills) และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Academic achievement)

3. เนื้อหาในการวิจัย เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เชื่อมโยงกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะสาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต โดยเน้นการใช้ปรากฏการณ์ทางสังคมและชีวิตประจำวันของนักเรียนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะของนักเรียนในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การวิจัยนี้ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 7 แผน รวมเวลา 12 ชั่วโมง

4. ระยะเวลาในการวิจัย ได้แก่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (PhenoBL) จำนวน 7 แผน (12 ชั่วโมง) มีความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ พบว่า มีคะแนนที่ได้จากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน โดยค่าเฉลี่ยของแผนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับ 4.92 ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ประกอบด้วย

1.1 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย	2 ชั่วโมง
1.2 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 กฎหมายเกี่ยวกับบุคคล	2 ชั่วโมง
1.3 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 กฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์และการละเมิด	1 ชั่วโมง
1.4 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 กฎหมายครอบครัวและมรดก	3 ชั่วโมง

1.5 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 กฎหมายแพ่งเกี่ยวกับนิติกรรมและสัญญา	1 ชั่วโมง
1.6 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 กฎหมายอาญา	2 ชั่วโมง
1.7 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 กฎหมายระหว่างประเทศ	1 ชั่วโมง

2. แบบทดสอบวัดทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ก่อนและหลังเรียน จำนวน 20 ข้อ เป็นข้อสอบแบบปรนัย 5 ตัวเลือก ผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ค่าความยากง่ายของข้อสอบ (p) อยู่ในช่วง 0.20 - 0.70 ค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบ (r) อยู่ระหว่าง 0.45 - 0.78 ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบโดยใช้สูตร Cronbach's Alpha มีค่า 0.93

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 20 ข้อ เป็นข้อสอบแบบปรนัย 5 ตัวเลือก ผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ค่าความยากง่ายของข้อสอบ (p) อยู่ในช่วง 0.22 - 0.80 ค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบ (r) อยู่ระหว่าง 0.48 - 0.72 ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบโดยใช้สูตร Cronbach's Alpha มีค่า 0.90

4. แบบประเมินผลการจัดการเรียนรู้ เพื่อวัดคุณภาพและผลลัพธ์ของการจัดการเรียนรู้ด้านการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ของนักเรียน และความคิดเห็นเพิ่มเติมของนักเรียน ตรวจสอบว่าการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (PhenoBL) ร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหรือไม่

5. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความคิดเห็น ประสบการณ์และผลกระทบของการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (PhenoBL) รวมถึงผลการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยศึกษาและข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักสูตรรายวิชา คู่มือการสอน หนังสือเรียน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงตำรากฎหมาย เพื่อให้เข้าใจบริบทของการเรียนการสอนกฎหมายในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับครูผู้สอนรายวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ที่สอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบรายบุคคล (In-depth Individual Interview) โดยเน้นประเด็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการเรียนรู้ วิธีการสอน เนื้อหาวิชา สื่อการเรียนรู้ และระดับความรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับกฎหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความท้าทายและแนวทางปรับปรุงการสอน ข้อมูลที่ได้จะถูกวิเคราะห์เชิงวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์ประเด็นสำคัญที่สามารถนำไปใช้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ออกแบบและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 2) แบบทดสอบวัดทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 4) แบบประเมินผลการจัดการเรียนรู้ และ 5) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

3. ดำเนินการทดลอง โดยได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) การทำความเข้าใจและชี้แจงรายละเอียดการทดลองให้นักเรียนทราบ 2) ให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Pre-test) จำนวน 20 ข้อ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 20 ข้อ (Pre-test) 3) ทำการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้เพื่อหาประสิทธิภาพเชิงประจักษ์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น จำนวน 7 แผน รวม 12 ชั่วโมง 4) เมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Post-test) จำนวน 20 ข้อ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 20 ข้อ (Post-test) แล้วนำคะแนนที่ได้ไปทำการคำนวณและเทียบเกณฑ์ตามแบบแผนการวิจัย และระหว่างทำการจัดการเรียน

การสอนให้มีการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนโดยใช้แบบประเมินผลการจัดการเรียนรู้ในทุกแผนการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย 5) การสัมภาษณ์นักเรียนโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อประเมินความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อนำไปพัฒนาและปรับปรุงต่อไป

4. การตรวจสอบความเป็นไปได้จากการนำรูปแบบไปใช้ก่อนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์ จากนั้นตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขผลการใช้ตามองค์ประกอบต่าง ๆ จากการนำไปใช้ทดลองจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณคะแนนจากแบบทดสอบทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ และการทดสอบค่าที (T-test) เทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการสังเกตและแบบบันทึกหลังสอนมาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปแบบข้อมูลเชิงพรรณนา จากนั้นการสรุปผลการเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปแบบที่นำเสนอได้ชัดเจน โดยใช้แผนภาพ ตาราง หรือข้อความที่สรุปผลการวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการศึกษาวิจัย เรื่อง การเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับกฎหมาย: การบูรณาการเรียนการสอนแบบปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ สามารถแปลผลคะแนนปรากฏผลตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียน

การทดสอบ	n	\bar{x}	S.D.	%	df	t	P
ก่อนเรียน (Pre-test)	40	12.98	1.23	64.88	39	18.25	0.000*
หลังเรียน (Post-test)	40	16.35	1.58	81.75			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนทดสอบก่อน-หลังการเรียน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 12.98 และ 16.35 ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 1.23 และ 1.58 ตามลำดับ สรุปได้ว่า ผลคะแนนการทดสอบก่อนและหลังเรียน มีผลคะแนนการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ ก่อนเรียนและหลังเรียน สามารถแปลผลคะแนนปรากฏผลตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

การทดสอบ	n	\bar{x}	S.D.	%	df	t	P
ก่อนเรียน (Pre-test)	40	11.85	1.46	59.25	39	20.52	0.000*
หลังเรียน (Post-test)	40	16.61	1.77	83.05			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า คะแนนทดสอบก่อน-หลังการเรียน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 11.85 และ 16.61 ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 1.46 และ 1.77 ตามลำดับ สรุปได้ว่า ผลคะแนนการทดสอบก่อนและหลังเรียน มีผลคะแนนการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ พบว่า นักเรียนมีพัฒนาการทางด้านทัศนคติ การคิดเชิงวิพากษ์ และความเข้าใจเนื้อหาทางกฎหมาย โดยเฉพาะในด้านการเชื่อมโยงความรู้เข้ากับสถานการณ์จริงในสังคม นักเรียนคนหนึ่ง ได้สะท้อนว่า “การเรียนกฎหมายในครั้งนี้นี้แตกต่างจากที่ผ่านมา เพราะไม่ได้เริ่มจากตัวบทกฎหมายในหนังสือเรียน แต่เริ่มจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมจริง เช่น ปัญหา การค้ามนุษย์ หรือสิทธิแรงงาน ซึ่งทำให้เรารู้สึกว่าเนื้อหาที่มีความหมาย และเข้าใจว่ากฎหมายมีบทบาทในการ แก้ไขปัญหาสังคมอย่างไร”

นักเรียนยังกล่าวถึงผลของการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ว่า “ครูไม่ได้ให้คำตอบ แต่ให้คิด ตั้งคำถาม และถกเถียงกันเองกับเพื่อน ได้เห็นมุมมองที่หลากหลาย และเรียนรู้ที่จะฟังและให้เหตุผล การสะท้อนคิด บ่อย ๆ ทำให้เข้าใจเนื้อหามากขึ้น และรู้จักประเมินความคิดของตนเอง รวมถึงพัฒนาวิธีคิดให้ดีกว่าเดิม”

นักเรียนมีข้อเสนอแนะต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ โดยส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เรียนรู้ด้วยความหมายมากกว่า การเรียนแบบบรรยาย อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนี้ 1) เพิ่มเวลาในการอภิปรายและสะท้อนคิด นักเรียนหลายคนสะท้อนว่าช่วงเวลาการอภิปรายกรณีศึกษา ยังไม่เพียงพอ เพราะต้องใช้เวลาทำความเข้าใจกับบริบทของเหตุการณ์ก่อนจะสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้อย่างลึกซึ้ง 2) จัดเตรียมกรณีศึกษาที่หลากหลายและใกล้ตัว นักเรียนเสนอว่ากรณีศึกษาควรมีความ หลากหลายและเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของนักเรียนโดยตรง เช่น ปัญหาในโรงเรียน ชุมชน หรือสื่อออนไลน์ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นความสนใจและความมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น เป็นต้น

การอภิปรายผล

1. การเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโดยใช้การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สามารถอธิบายได้ว่า การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ มีส่วนช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะ 1) การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Analysis) นักเรียนสามารถเชื่อมโยงปรากฏการณ์จริงกับหลักกฎหมายได้อย่างเป็นระบบและประยุกต์ใช้กับกรณีศึกษาได้ดีขึ้น 2) การให้เหตุผลเชิงตรรกะ (Logical Reasoning) นักเรียนสามารถอธิบายหลักการทางกฎหมายโดยใช้เหตุผลที่ชัดเจนและมีหลักฐานสนับสนุน และ 3) การตั้งคำถามและสร้างข้อโต้แย้ง (Argumentation and Inquiry Skills) นักเรียนมีแนวโน้มที่จะตั้งคำถามที่มีความหมายและอภิปรายเชิงเหตุผลได้ดียิ่งขึ้น (Saavedra and

Opfer, 2012) ผลการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ Paul and Elder (2013) ซึ่งระบุว่า การคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวข้องกับการตั้งคำถาม การให้เหตุผล และการประเมินข้อโต้แย้ง นอกจากนี้ การเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมกับการปรากฏการณ์จริงยังช่วยให้พวกเขาเข้าใจความซับซ้อนของปัญหาและพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีเหตุผลได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งแนวทางนี้เชื่อมโยงกับทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ (Constructivism) ของ Vygotsky (1978) ที่เน้นว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ดีเมื่อนักเรียนมีโอกาสสร้างความเข้าใจของตนเองผ่านการปฏิสัมพันธ์และการสะท้อนคิด ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานจึงช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงกฎหมายกับสถานการณ์จริง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน นอกจากนี้ งานวิจัยของ Jonassen and Hernandez-Serrano (2002) พบว่า การใช้กรณีศึกษา (Case-Based Learning) และการเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จริง สามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์และวิพากษ์ของนักเรียนได้ดีขึ้น เนื่องจากนักเรียนได้เผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อนและต้องใช้เหตุผลในการตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของปรากฏการณ์เป็นฐานที่มุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการศึกษาสถานการณ์จริงที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายในขณะเดียวกัน Moon (2004) ได้เน้นถึงความสำคัญของการสะท้อนคิด (Reflection) โดยระบุว่า การให้นักเรียนได้ทบทวนและวิเคราะห์ประสบการณ์ของตนเอง ช่วยส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ การสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ช่วยให้นักเรียนสามารถตรวจสอบแนวคิดของตนเอง และพัฒนาแนวคิดใหม่ที่ซับซ้อนมากขึ้น ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐพงศ์ ลำภูทอง (2565) ซึ่งพบว่าการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทำให้นักเรียนมีคะแนนทักษะการคิดเชิงวิพากษ์เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 41.65 เป็น 81.25 และงานวิจัยของ สุชานันท์ วรพัฒนานนท์ และสกนธ์ชัย ชะนูนันท์ (2565) ที่ศึกษาแนวการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา พบว่า นักเรียนได้คะแนนในภาพรวมสูงขึ้นจากร้อยละ 49.75 เป็น 81.25 บ่งชี้ถึงความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานและการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ แนวทางนี้ช่วยให้นักเรียนเข้าใจปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายในบริบทจริงและสามารถประยุกต์ใช้ทักษะการคิดเชิงตรรกะเพื่อวิเคราะห์และแก้ปัญหาได้ดียิ่งขึ้น

2. การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกฎหมายของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโดยใช้การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การใช้ปรากฏการณ์และการสะท้อนคิด ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกฎหมายของนักเรียนดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสะท้อนถึงพัฒนาการทางความรู้และความเข้าใจของนักเรียนที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว จากการศึกษาแนวคิดทางทฤษฎี พบว่า การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานเป็นกระบวนการที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านกฎหมายเข้ากับบริบทของชีวิตจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Lonka (2018) ระบุว่า การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานทำให้นักเรียนสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างศาสตร์ต่าง ๆ และพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ การเรียนรู้แนวทางนี้ยังส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Meaningful Learning) เนื่องจากนักเรียนสามารถเข้าใจหลักการทางกฎหมายผ่านปรากฏการณ์และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมเมื่อพิจารณาในมิติของการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดของ Moon (2004) ชี้ให้เห็นว่า การสะท้อนคิดช่วยให้นักเรียนสามารถพิจารณาแนวคิดของตนเองอย่างลึกซึ้ง และพัฒนาความสามารถในการวิเคราะห์และประเมินข้อมูลได้ดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง (Deep Learning) และช่วยเสริมสร้างการจดจำความรู้ในระยะยาว งานวิจัยของ Kember et al. (2008) สนับสนุนว่า การสะท้อนคิดเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนสามารถตรวจสอบและปรับปรุงแนวคิดของตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและแม่นยำยิ่งขึ้นการค้นพบจากงานวิจัยนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของ หัสวินส์ เฟ็งสันเทียะ และคณะ (2564) ซึ่งพบว่า การจัดการเรียนรู้

ปรากฏการณ์เป็นฐานช่วยส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น โดยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มจาก 13.66 เป็น 14.59 นอกจากนี้ งานวิจัยของ นิธิป นรินทร์ (2565) ระบุว่า การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม สามารถช่วยพัฒนาทักษะการคิดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีคะแนนเพิ่มขึ้นจาก 6.84 เป็น 16.06 คะแนน และงานวิจัยของ พิพัฒน์พงษ์ ดำมาก และคณะ (2565) ซึ่งศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 17.63 เป็น 31.37 คะแนน จากผลการวิจัยข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์เป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาความรู้ทางกฎหมายของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในแง่ของการทำความเข้าใจหลักการทางกฎหมาย การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ และการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น แนวทางนี้จึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหลักสูตรการศึกษากฎหมายระดับมัธยมศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเข้าถึงและเข้าใจเนื้อหาทางกฎหมายได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ครูผู้สอนควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงปรากฏการณ์จริงทางสังคมหรือคดีความร่วมสมัยกับหลักกฎหมาย เน้นความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เลือกใช้ในการเลือกปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์ชัดเจนกับเนื้อหาทางกฎหมาย และไม่ก่อให้เกิดความสับสนทางจริยธรรมหรือการเมืองในห้องเรียน

1.2 ครูผู้สอนควรจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนสะท้อนคิดต่อสิ่งที่เรียนรู้ เช่น การเขียนบันทึกสะท้อน การอภิปรายหลังกรณีศึกษา หรือการตั้งคำถามปลายเปิด

1.3 ควรหลีกเลี่ยงการใช้แบบทดสอบที่วัดเพียงความจำเชิงเนื้อหาอย่างเดียว หากต้องการวัดทักษะเชิงวิพากษ์อย่างแท้จริง ควรมีการประเมินแบบเชิงลึกหรือแบบเปิด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาผลกระทบของการใช้การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ ในบริบทของรายวิชาอื่น ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หรือหน้าที่พลเมือง เพื่อพิจารณาความสอดคล้องและประสิทธิภาพของแนวทางนี้ในวิชาต่าง ๆ

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ เช่น ทักษะของครูผู้สอน ความพร้อมของนักเรียน หรือทรัพยากรที่สนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถออกแบบแนวทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้กฎหมาย ที่ผสมผสานการจัดการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐาน (PhenoBL) เข้ากับกระบวนการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Reflection) ซึ่งพบว่าช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียนได้อย่างเป็นระบบ โดยองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัยนี้มีดังนี้ 1) การจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เป็นแนวทางที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาทางกฎหมายในบริบทจริงของสังคม ผ่านการสำรวจ วิเคราะห์ และประเมิน

ปรากฏการณ์ที่สัมพันธ์กับหลักกฎหมาย ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและลึกซึ้งยิ่งขึ้น 2) กระบวนการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถประเมิน ปรับปรุงความเข้าใจ และพัฒนาความคิดเชิงวิเคราะห์ได้อย่างต่อเนื่อง นักเรียนสามารถตั้งคำถามเชิงลึก วิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาทางกฎหมายได้อย่างสร้างสรรค์ 3) การบูรณาการทั้งสองแนวทางเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ โดยการเรียนรู้ผ่านปรากฏการณ์ช่วยให้นักเรียนเข้าใจปัญหาอย่างเป็นระบบ ขณะที่การสะท้อนคิดช่วยให้สามารถปรับแนวคิดให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม ส่งผลต่อการเรียนรู้ที่ยั่งยืน 4) พัฒนาการที่เป็นรูปธรรมด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การเรียนรู้รูปแบบนี้ช่วยให้นักเรียนมีโอกาสอภิปราย แสดงความเห็น และมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์กรณีศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเรียนรู้ที่ชัดเจน และ 5) การขยายผลสู่ศาสตร์อื่น ๆ แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวิชาอื่น ๆ เช่น หน้าที่พลเมือง และเศรษฐศาสตร์ ที่มีลักษณะเนื้อหาต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ และการเชื่อมโยงความรู้กับบริบททางสังคม โดยสรุป งานวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนมีความหมาย เชื่อมโยงกับชีวิตจริง และเอื้อต่อการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง อันเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย

เอกสารอ้างอิง

- กันตินันท์ นามตะ และ ศาสตราจารย์ศิลป์ ละม้ายศร. (2565). การยกระดับความรู้ด้านกฎหมายในชีวิตประจำวันของประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาการถูกเอาเปรียบจากสังคม ในพื้นที่ตำบลโคกม่วง อําเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ*, 4(3), 24-35.
- ณัฐพงศ์ แยมเจริญ และกรกช แสนจิตร. (2566). การสร้างการตระหนักรู้และเข้าใจร่วมกันในสิทธิเสรีภาพบนพื้นที่โซเชียลมีเดียของเยาวชนและผู้ปกครอง. *วารสารเกษมบัณฑิต*, 24(2), 31-51.
- ณัฐพงศ์ ลำภูทอง. (2565). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 7(3), 283-295.
- นันทฤกษ์กัณฑ์ พรหมมา และอุบลวรรณ ส่งเสริม. (2567). แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน กับทิศทางความเหมาะสมในบริบทการศึกษาของสังคมไทย. *วารสารครุศาสตร์ราชภัฏเชียงใหม่*, 3(2), 1-15.
- นิธิป นรินทร์. (2565). *การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับสื่อแอนิเมชัน* [ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยนเรศวร. <http://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/handle/123456789/6067>
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.
- พิพัฒน์พงษ์ คำมาก, ศุภณัฐ พานา และวุฒิชัย บุญพุก. (2565). การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาโดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน. *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 5(15), 36-48.
- วจนา วรลยางกูร. (2566, 21 สิงหาคม). *เมื่อการรู้เฉพาะกฎหมายไม่เพียงพอ: จินตนาการใหม่ถึงนักกฎหมายที่สังคมต้องการ กับ ปารีณา ศรีวนิชย์*. The101.world. <https://www.the101.world/pareena-srivanit-interview/>
- วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์ และลำไย สีหามาตย์. (2564). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตบัณฑิตศึกษา. *วารสารราชพฤกษ์*, 20(1), 116-127.

- สุชานันท์ วรพัฒนานนท์ และสกันธ์ชัย ชะนูนันท์. (2565). การจัดการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา เรื่องปรากฏการณ์ของโลก และภัยธรรมชาติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 8(1), 136-149.
- หัตถ์วิมล เพ็งสันเทียะ, มนตา ตูย์เมธาการ และอิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล. (2564). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่มีต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 13(2), 240-257.
- อรอนุตร ธรรมจักร. (2565). การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยวิธีการสะท้อนคิดจากการปฏิบัติการออกแบบและพัฒนาวัตกรรมการสอนภาษาไทยของนักศึกษาวิชาชีพรุ สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 7(2), 279-299.
- Ennis, R. H. (2011). Critical thinking: Reflection and perspective. *Inquiry: Critical Thinking Across the Disciplines*, 26(1), 4-18.
- Facione, P. A. (2020). *Critical Thinking: What It Is and Why It Counts*. Insight Assessment.
- Jonassen, D. H., & Hernandez-Serrano, J. (2002). Case-Based Reasoning and Instructional Design: Using Stories to Support Problem Solving. *Educational Technology Research and Development*, 50(2), 65-77.
- Jongyung, T. (2025). Approaches and Techniques of Phenomenon-Based Learning: PheBL. *Journal of Education and Learning Reviews*, 2(1), 39-50.
- Kember, D., McKay, J., Sinclair, K., & Wong, F. K. Y. (2008). A four-category scheme for coding and assessing the level of reflection in written work. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 33(4), 369-379.
- Lonka, K. (2018). *Phenomenal learning from Finland*. Edita Publishing.
- Mattila P. & Silander P. (2015). *How to create the school of the future: Revolutionary thinking and design from Finland*. Multiprint
- Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. Jossey-Bass.
- Moon, J. (2004). *A Handbook of Reflective and Experiential Learning: Theory and Practice*. Routledge.
- Paul, R., & Elder, L. (2013). *Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life*. Pearson Education.
- Saavedra, A. R., & Opfer, V. D. (2012). Learning 21st-century skills requires 21st-century teaching. *Phi Delta Kappan*, 94(2), 8-13.
- Tissington, S. (2019). *Learning with and through phenomena: An explainer on phenomenon-based learning*. Middlesbrough.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
- Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy. *American Educational Research Journal*, 41(2), 237-269.